

1
Palmae pinnatae testiariae
Agric. Puncte

Roberto de Visiani
illustratae

Palmae, plantarum genus longe nobilissimum,
proceritate slipicum, fecundum amplitudine,
aspectu praestantia, utilitate omni-gena, quae
polum et coenam, vestes et tecta, artium insula-
menta et vitae commoda populis sylvestribus
nullo cultu adiutae largiuntur, nec meritis ve-
getabilium principes nunciantur. Hemisphae-
ri orientalis nisi Orbis peculiare decus et or-
namentum, multo rariores occurrunt in quibus-
dam regionibus asiaticis et africanis. Nunc sem-
per in Europa nostra duas tantum species Palma-
rum gignit, easque raras aliae dispersas, nem-
pe Champeropen humilem et Pinnatam dactylispermam secus
oras maritimas et in insulis, et harum quaeque
postrema arti polius debita quam naturae. In culturae — sponte
nata.
Italia huiusmodi slipicum vestigia vident circa
Nicaeam, in Sardinia, in Helvetia, in Sicilia.
Tamen hicce magnificus plantarum ordo tam rarus
in praesente orbis veteris vegetatione, haud ta-
lis erat antiquitus, quod clare evincitur, ut ipse
idem reliquias, quae hodierno solo europaeo sub-
stituta et secundatae, quaeque oeruis frequentate in diem exhumantur,
fodiuntur. Hinc factum est ut Palmarum fos-
silem in India plus minusve copiosa eode-
rit feret omnes Europae partes hactenus exploratae,
utpote Russia et Anglia, Belgium et Gallia,
Helvetia et Tyrolis, Saxonia et Bohemia, Silesia
ac Syria, Croatia et Dalmatia. Primum
Palmae fossile specimen in Italia offusum

communicavit cel. J. Armsa cum Palmae tun-
cum apud Bonaro in Sardinia inventum et
Ungero sub nomine Paniculitidis Sardi descri-
beretur concessit. Sed frondium Palmae foli-
solum nemo apud nos reliquiam ullam inven-
erat antequam anno 1832 indefessus Piora ita-
liae antiquae explorator et illustrator acer,
vixit prof. L. B. Massalongo non ita pridem
amoenae scientiae peritissimas, primam Paniculitidis
sui speciem italicam detraisset.

italiae

Item ille paucis elapsis mensibus alias etiam
eiusdem generis plantas cum inveniret, eas
cum illa in diario botanico Regensi Lotos
dicto descripsit et publici juris fecit sub
nomine Paniculitidis italicae, Ph. de Segnonae
a Ph. Praecastarianae f. Massal. syn. Ital.
fossil in Lotos Reg. Sept. 1832 p.

diu

Inter ipsam tres tantum Paniculitidis species
Botanicis innotuerant, nempe Ph. spectabilis
Lug. ex Italia, Ph. salicifolia et Ph. an-
gustifolia Lug. ex Bohemia. Plastis
Brongniae hisce addiderat etiam speciem
sub nomine Ph. pumilae in Gallia prop-
ter Suy ex May detectam, sed nullibi hacten-
us quod ego sciam, descriptam.

Species ab Ungero enumeratis, nec non illis
a Massalongo inventis, alia quoque Palmae
cum species addidit postea idem Massalongo
gius anno 1835 sub nomine Ph. vestitioidis,
Ph. Lantanae et Ph. veronensis ex loco dicto
Ph. Lantanae in Comune di Castana provinciae
Nersis, haud longe a Arbat ichthyogalictis

montis Boles et in solo argillaceo valicissimis
duobus stratis piperiticis interpositis. Denique
eodem anno aliam ⁱⁿ Phoenicidum
Massalungius ipse reperit ^{ad lacum Monti} Thavon, scilicet
eod. loco quo priores Phoenicidum species
detererat.

Nec hisce inventis, ubi numero et raritate conpi,
cuis, ~~una~~ ^h omnes exauriebatur hu jusce Palmae,
rum necropolis dicitur fossilis, ita ut post Mat-
salongium mihi sors dederit alias quoque ibi,
Toni invenire Palmarum pinnatarum species,
quatuor videlicet Phoenicidum, et aliud eorum
sors Palmarum genus, quod antea a S. Hooe
in Helvetia inventum et visceri Genonae
ab ipso relatum, nullo alio loco tunc temporis
reperitum fuerat.

Speciminum detectorum praestantia, qua omnes ad
huc editae Phoenicidum magnitudine et perfectio
ne longe superat, cum me ad ipsa illustran,
da impulisset, eo primum intendi, ut eorum
genera, et characteres quibus ^{haec} insistant, accu-
rate perpendere.

Palmae fossiles, cujus frondes hactenus notae sunt,
quoad pinnarum dispositionem in ^h rachide duas
formas distinctas exhibent, pinnatam videlicet
et flabellatam. In Palmae pinnatis pinnae
utriusque lateri rachidis linearis et frondi suae
aequilongae singillatim insertae sunt, sed
jam ab ima basi sunt invicem segregatae. In
flabellatis vero pinnas inferiores conjunctas et basi
solo vertice discretas sicut videmus ca. rachidi-
dis adhaesivae apice truncato, plano aut em,

ocae vel ex lateribus convergentibus rhachi,
dis ^{conicae} aut lanceolatae fronde sua
conspicue brevioris. Palmae pinnatae fos-
siles Sphaerocites a Trigonaria nuncupatae,
flabellatae a Sternbergio Flabellariae dicuntur.
Sed tertia etiam forma in Palmis fossilibus vi-
denda est, qua nempe in eadem fronde pinnae
distinctae, ut in Sphaerocitibus, cum concretis
ut in Flabellaria, irregulariter mixtae, secus
rhachidem linearem, frondis dimidium aequan-
tem vel superantem, insertae sunt. Haec Palmae
inter pinnatas et flabellatas mediae, formae
alterius in alteram transitum exhibent.

Item quod sciam tertium hunc frondis typum ob-
oculos habuit, aut descepsit, ^{ad} cujus speciem ge-
nera jam accepta tute referre nequeunt,
cum Flabellariae respuat ob pinnas distinctas
aliquot et rhachidem linearem, Sphaerocites
excludat pinnis plurimis majori earum par-
te concretis, deoque fronde basi flabelli,
formis. Hoc mihi consideranti cum Palmas
hasce describerem, consultus vidum fuit ex
genere proprio, ^{nomine} Hemiphaerocites distinguere quam
miscere aut confundere cum Sphaerocitibus, qua-
rum ^{unum} characterem genericum valde infirmabatur.
Ius factum est, ut nequens in praesenti scien-
tiae statu ad genera visentia referre planta-
rum frustra organo fructificationis carentia,
Palmarum venetarum frondes ^{hactenus agnitas} in sequentia ge-
nera artificialia, commoditatis gratia, disper-
siri posse putari.

et hujus

Proenicites Brongn.

Fronds linearis pinnis omnibus rhachidi
frondi suae conformis et subaequilongae, sin-
gillatim insertis, liberis.

Hemiphoenicites Kütz.

Fronds oblonga, pinnis rhachidi linearis, et
fronde breviori insertis, alio varice con-
junctis alio liberis.

Latanites Massal. (Halollaria Stomb. non Lav.)

Fronds substunda oblongave, pinnis omni-
bus rhachidi fronde multo breviori conse-
xae aut conicae insertis, inferius conjunctis,
apice liberis.

Case

Nomen Halollariae huic postremo generi a Stomb.

tergio impositum a palaeontologis rejiciendum
esse dicit, praecunte cl. Massalongo, non sane
quia ad Algas quasdam significandas adhibe-
tum, sed potius quia Lavarillejus eodem
nomine usus fuerit jam ab anno 1790 cum
Dissertationes Classis Monadelphicae ederet
(Dissert. nona p. 486. t. 264.) ad indicandum
genus quoddam Malpighiacearum viventium.

Quod genus varice a botanicis judicatum, nunc
temporis acceptabile et legitimitate dignum
saxerunt cl. Bertham et Hooker in Genera
Plantarum Vol. I. p. 259. Cum itaque Halobol-
lariae nomen in fossilibus plantis servari
nequeat, nec Palmarum Halobolifronidium di-
visis in tria genera a cl. Hooker proposita
adhuc admitti possit, quia notis nec validis minus firmis
nec certis innixa (quod jam probaverat idem
Massalongo in suis Palaeoph. et agr. Len. 1858

p. 12, in Act. Hist. Sen. ejusdem anni) nomen
Latanites ab ipso Massalongio loco cita-
to adhibitum. Flabellarius fons omnino
flabellata praeditis apte et jure impo-
nendum censui.

Fluvium Latanitum magis etiam quam Proenicis,
tum dives est regio nostra tertiana. Nos jam
invenit in Monte Polca Massalongis, quas
d. parvulae, d. bolenensis et d. cythorachis,
dis nomine designavit; quatuor loco dicto
L. Negroni (d. Brocciana, d. Galicjara et
d. pineta Massal. L. Negronum P. s. f. uram
ad Lonca in eadem provincia Peronensi) L.
Forcana Massali; sex denique prope Chiavon
cum Proenicibus micatas, quas L. cythorachis
d. vicentina, d. Palladii, d. Chiavonica, d. gigen-
tom et d. lanusse Massali. Speciebus hisce quae
accuratiori examine indigent, aliae quoque
post Massalongii tempus accessere, excusa-
tionis ope, memet ipso curante, eodem loco in-
stitutae; quas inter aliquot forsitan novae, et
duplex specimen illius fons quam Stender-
gus sub nomine Palmaris crassipedis de-
scriptione et icona expresserat et serius Lyge-
rus Flabellarius, etiam dubitanter, retulit.

Hinc ad Palmas pennatas rediens, praeter Proenicites
et Steniphrenicites aliud quoque genus in vicinis
Montis Polca datum fuit invenire, cujus supe-
rius meminimus. Hoc Jainij

Fluvii multumvis et nervis omnibus inter se ae-
qualibus a Proenicibus variis diversum videtur
Palmarum generis accensendum esse arbitror, cui

ad Chiavon
unam fossile longissime
brevique crassipede Stender-
etiam quam interim
postquam ex nubilitate
populorum domo
habitantem Pluvium
nominis, et

El. Hoc specimen ^{helveticum} ~~specimen~~ geonomis viventibus si
millimum reputans, ipse indubie descripsit, et
speciem geonomam Sigari appellavit. Mihi
vero consideranti tam in specie helvetica tum
in bolcensis notas quasque fructificationis defe-
cere, quibus solis generis tute innituntur, po-
tius visum fuit eorum genus, palaeontologorum
more geonomitis nomine salutare.

Proenclites verae, illae scilicet quae characteribus
me propositis circumscriptae, novem species
ex unico loco erutis jam superbiunt, nempe qui-
nis a Massalungio, quatuor a me descriptis: ne-
mero sane magno si comparantur cum quatuor
toto orbe hucusque detectis, ne excepta quidem
Ph. Pallavicinii & Sism. Inter eas mihi propriae, re-
censere juvat Ph. Sigaram, quam in Musaeo
civico Veronensi inter fossilia Massalungiana
sive romae aut loco inventam, clarissimo geo-
logo et Florae soliticae illustratori amico
Lehelle de Signa inscribere gaudeo, cujus qui-
dem benevolentiae notiones max. exponendas
de conditione geologica locorum, in quibus Sal-
mae nostrae inveniuntur, me debere profiteri.
Quod vero attinet ad characteres, quibus Salmae
omnes hic descriptae specificis distinguuntur,
cum omnes et prodebas, quae pars sola super-
stes, erui debeant, in id cautius inquirendum
esse ducit, ut qui constantiores essent et clar-
iores et tutiores a contrariis discriminarem,
quo ex studio comperisse video, insertionem
pinnarum omnibus praesse notis. Haec autem
modo verticalis sive chacidi parall. cl. modo

obliqua, quae a superioribus et posterioribus
ad inferiora et anteriora tendit: modo sessi-
lis cum pinnae basis utrinque *aequilata*,
tota sua latitudine rhachidi inseritur; modo
decurrens cum eadem basis latere suo inferio-
re plus minusve producat et rhachidi adna-
ta decurrit; modo *uncinato-pedunculata* cum ^{pinnae} basis acute unguicula et epine vix petioli
speciem multiflori

Post insertionem magni habendus nervorum nu-
merus, crassities et distributio, quorum medius
axem pinnae constituens *costa* dicitur, quae
nunc crassior nunc tenuis, acuta, convexa aut
plana: nervi ^{reliqui} laterales nunc omnes tenuissimi,
nunc ~~crassiores~~ crassioribus intermixtis, semper
paralleli, saepius crebri.

Superficies pinnae, modo secus ^{in longum} totam costam *pli-*
cata, sive *conduplicata*, modo sola basi *pli-*
cata, caeterum plana; modo omnino explanata.
Interdum etiam pinna, ob ^{lineam} pinnam
alteramve convexam et costae parallelam,
in facie ^{utroque latere} prominet, in dorso excavatur.

Directio pinnarum, nunc *angulo*, *varta* patula, nunc
erecta, nunc inter patulam et erectam media,
eorumque dispositio opposita, vel alterna, nunc
sive pretii notas exhibent, utpote quas non ra-
re in eadem fronde variabiles videre contingit.
Figura eorum, saepissime linearis, rarius longa,
oculata, nunc simpliciter acuta, nunc in acu-
mam longam producta.

Petioli denique et rhachis forma sua, latitudine,
superficies plana vel angulosa aut costulata,
bona discrimina specibus distinguendis suppe-
ditant.

3
Modo de soli conditione, qua in provincia Tice-
tina et Veronensis Palmarum fossiles inseriun-
tur, pauca geologia exhibenda. Loca petiosa
sunt vallis ^{fluentis} Chiaoni in illa, Veroni, Gonca
et vicinia Montis Bolca in Veronensi.

Solum vallis fluentis Chiaoni perforatae, atque ab ipso cognominatae ^{inter}
^{viam} Tarda, constat stratis mariae calciferae, arenariae,
et gypsis cum alio vere basalticis alternantibus.
Mariae, in qua plantae et piscis occurrunt, colorem
cinereum praeserunt, interdum sufflavum, et Flora
et Faunam continent illis Montis
Bolca prorsus assimilata. Fauna piscibus sca-
ret, quos inter Smardis minutus Agass., cuius speciei
minae cum illis ad Alix reperita omnino congruentia
quod sententiam firmat a di. Lignis jam ab anno
1884 prolatam (in Bullett. de. la. Soc. Geol. d. Iv.) se-
dimina loci hujus solo nummularis escera saper,
incumbere, ideoque illo Montis Bolca recentiora
arbitranda. Stratorum ordines ab eruptionibus bas-
alticis evrosi sus deque turbati sunt.

In provincia Veronensis aliquae Palmarum hic descrip-
tarum species loco dicto Veroni detectae sunt:
unica in Montis Bolca proximitate. Sedimenta mar-
iae et arenariae calciferae prioris fontis ad
eandem zonam pertinent et sunt ejusdem periodi ge-
ologicae ac illa vallis Chiaoni, quae apud quosdam
miacenicae infernis marinae. Nomen verit, a geol.
maris vocatus oligocena, et Marsalongius nos sej
diu vocaverat Anthracotherianam.

Geonimites Saturnia, hujus spatha, et Tabellaria
parvula Nass solas Palmarum reliquias praebet
haec in vicinis Montis Bolca observatas, et

ibi in arenaria calcarijera nidulantur. Hujus
stratorum series nullam habent cum illis ^{tamen} Mon-
tium Bolca et Castole similitudinem, alias
plantas continent et praesertim pisces apud
paleontologos celeberrimos.

Valde strata piperitica relationes ^{anti palmarum}
^{etiam} ichthyolithiceis ^{mox dictis} prorsus abscondunt, et
eruptiones basalticae soli sedimina nullius,
de perturbantes in causa fuerunt, ut nunc val-
de aduam sit veram soli tertiariae formae,
cui strata phyllitica pertinent adsignare.
Magnam tamen habent cum illis ad Lonca et
Tegroni obscurata, e quibus etiam Palmarum aliquot
frondes effusae, similitudinem. Hinc vero non
absimile videtur, Palmas a vicinis montibus Bol-
ca erutas posteriores esse stratis ichthyolithi-
cis, et illis locorum ^{Palmarum} Palmas, Salcedo et Novale-
intes, seu proximorum in provincia Uicentina,
coaevis.

Palmarum hic descriptarum specimina, maxime et
parta prostant in Museo civico Peronensi, in
quo delissimo Foras italicae primaeucae gazo-
phytalis fossilia omnia seruantur ab ingenio-
sissimo ac solertissimo prof. Lib. Massalongo ta-
ta vitae curriculo indolesse undique accessit
et congeata, doctisque operibus illustrata. Quod
cum commemorarem, teneri neque quia Peronensi
Municipio pro ea qua par est reuerentia pluri-
mas gratias agam pro singulari in me liberali-
tate, qua specimina illa ipsa, quibus Massa,
longi inuenta inuituntur, describere et reuol-
vas ^{hic exhiberi} expressim concesserit. Sed majores quoque

grates eidem Municipio, capta occasione, referre
re laetor, quod Octi Lanossa de El. de Botta
viris omni ex parte spectabilissimis, erud. cu-
rantibus) et Musaeum Massalongianum acce-
ditis acquisierit, et ejusdem conversationi con-
sulerit, et scientiae utilitati providerit, et
singulari ac prorsus patrio ornamento urbem
nobilissimam locupletavit. —

um 1

~~¶~~

Alia specimina, et quaedam etiam perfectiora ma-
jorque, ex Musaeo mihi in ^{proprio museo} Horto botanico Pat.
vino servato, et ex illo Instituto Veneti, sicutianum artiumque, cujus
auspiciis opus hoc quaecumque in publicam lu-
cem prodit, de prompta sunt.

Tam conspicuas Florae antiquae nostrae disicias,
seculorum pondere pressas, multimodis soli vicis-
situdinibus obrutas, nec ante haec ultimum decen-
nium deposas, edere mihi satagenti, in animo fuit
ostendere, tanquam insignium plantarum demonstra-
tione praeparare, quod si Flora Italica nobis coae-
va europaearum plurimas pulchritudine et varie-
tate superat, nec vetustissimam a Floris alieni
genis antiquioribus superari.